

Erdélyi okmánytár III. (1340-1359)

A kiadás célja

Az erdélyi medievisztika írott forrásai több ország területén, rendkívüli szétszórtságban található. Emiatt egyre általánosabbá válik, hogy a különösen érdekelt magyar, román és német tudományosság mindegyike legfeljebb a források bizonyos csoportjait ismeri alaposabban, de a teljes anyagról nincs kellő áttekintése. Az Erdélyi okmánytár kiadványsorozata ezen a helyzeten kíván változtatni, mindenki számára biztosítva a középkorból fennmaradt teljes levéltári anyag megismerését, valamint e források kritikai ellenőrzését. A nagyszabású, hosszú időt igénylő munkálat célja, hogy az okleveles források lehető legteljesebb összegyűjtésével és hozzáférhetővé tételével szilárd alapokat biztosítson Erdély középkori történetének tudományos igényű, korszerű műveléséhez.

A kutatás elvei

A kiadványsorozat az első, 1997-ben megjelent kötetében kialakított és közzétett elvek szerint magyar nyelvű regeszták formájában adja ki a forrásokat. A sorozat készítői történeti Erdély alatt a középkorban az erdélyi vajda joghatósága alatt álló területet értik: a hét erdélyi vármegyét, a Székelyföldet és a Szászföldet; a Partiumból Közép-Szolnok és Kraszna vármegye anyagát azért vesszük figyelembe, mert ez a terület a 15. századig a nádor és a vajda vegyes joghatósága alatt állt, később Belső-Erdéllyel alkotott egységet. Ennek a fentiekben meghatározott területnek egyébként történeti forrásviszonyai is egységet alkotnak.

A források összegyűjtésekor meghatározott elvek szerint erdélyinek minősül minden olyan oklevél, amely erre a területre, itteni településekre és lakosokra vonatkozik, illetve minden más olyan okleveles írásemlék, amelyik az előbb említettek életének megismeréséhez szolgáltató adatokat. Erdélyi eseményeket említő magyarországi oklevelekről az erdélyi vonatkozásait latin eredetiben idéző kivonat készül. Erdélyi vajdák, püspökök, egyéb

tisztviselők vagy lakosok magyarországi tevékenységéről vagy birtokairól szóló oklevelek vagy részleteik csak akkor kerülhetnek a kiadványba, ha hatásköröket, összefüggéseket megvilágító vagy egyéb tanulságokkal szolgáló helyi, erdélyi vonatkozásuk van.

A sorozat kötetei felölelik az eredetiben vagy 17. század előtti átiratokban fennmaradt és jelenleg fellelhető összes erdélyi oklevélszöveget. A magyar medievisztika felfogása szerint oklevélnek tekintjük a diplomatikai értelemben vett tulajdonképpeni oklevelek mellett a missilis leveleket, a számadásokat, összeírásokat, általában az ügyintézés iratait, tehát a gyakorlati íráshasználat minden termékét. Elbeszélő forrásokból vagy törvényekből nyerhető erdélyi adatok csak egészen indokolt esetekben kerülhetnek a regeszták közé. Minden regeszta azonos információcsoportot ölel fel, függetlenül attól a körülménytől, hogy kiadatlan levéltári darabról vagy pedig nyomtatásban már kiadott oklevélről készült-e. A régebbi publikációk ugyanis – főként a nem magyar kutatók számára – ma már alig érhetőek el könnyebben, mint maguk az eredetiek, másrészt csak ezzel a módszerrel érhető el, hogy a név- és tárgymutató a kötet egész anyagáról azonos szinten tájékoztasson.

A regeszták az oklevelek történetileg hasznosítható összes információját (hely- és személynevek, kronológiai, topográfiai vagy ténybeli adatok) tartalmazzák, szükség esetén az eredeti latin szöveget is idézve. A határjárások – már közölt oklevelek esetén is – teljes terjedelemben és eredeti (latin) szövegükkel kerülnek a regesztákba. A kiadványok egyetlen időrendben sorolják fel az összes erdélyi oklevél regesztáját, tekintet nélkül azok hitelességére. A kritikai ellenőrzés során hamisítványoknak vagy gyanúsaknak bizonyult szövegeket azonban a sorszám elé tett jellel megkülönböztetik a hitelesektől. Az egyes regesztákhoz csatlakozó apparátus tájékoztat a kritikai és kronológiai kérdésekről, a források levéltári jelzetéről, valamint – a megjelenés időrendjében haladva – a korábbi közlésekről. A sorozat kötetei végére kerülő név- és tárgymutató a regesztakötet alapvető fontosságú része, ez teszi ugyanis a kiadványt a teljes forrásanyag minden információját feltáró segédeszközzé.

A kutatás eredményei

A sorozat első kötete az 1023-1300 közötti időszak forrásanyagának a fenti elvek szerinti kiadásával 1997-ben, a „Magyar Országos Levéltár kiadványai” sorozatban jelent meg. Az OTKA T 026338 pályázata által támogatott következő, második kötet – Erdélyi okmánytár II. (1301-1339) – 2004-ben jelent meg, ugyancsak a MOL kiadványaként.

A most lezáruló pályázat a sorozat harmadik kötetének elkészítését támogatta. Az elmúlt négy évben a munkálatok a tervnek megfelelően, eredményesen haladtak, ennek köszönhetően az Erdélyi okmánytár III. (1340-1359) szövege elkészült, a kötet kézírata nyomdában van, ahol a napokban zárulnak a nyomdai előkészítés munkái. A kiadás pénzügyi költségeinek biztosítására a Magyar Országos Levéltár főigazgatója ígéretet tett, így nincs akadálya, hogy a kötet jelen, 2007-es év folyamán megjelenjen. Ezáltal az Árpád-kor valamint I. Károly uralkodásának négy évtizede után Erdély történetének újabb két évtizednyi forrásanyaga válik hozzáférhetővé a kutatók és a történelem iránt érdeklődők számára. Az Erdélyi okmánytár munkálatai természetesen nem érnek véget az immár második e tárgyú OTKA-program lezárultával: a jelen kötet munkatársai eddig is végeztek forrásfeltárást, anyaggyűjtést a további kötetekhez, egyes esetekben már regeszták is készültek. A munkát folytató team célja, hogy az okmánytár kötetei egymást négy-öt évenként követve, folyamatosan jelenjenek meg.

Az elsődleges cél – az okmánytár elkészítése – mellett az elmúlt időszak eredményei közé sorolhatók a munkatársaknak a kötet munkálataihoz kapcsolódó publikációi, elsősorban W. Kovács András önálló kötetben megjelent forráspublikációja (*A Wass család cegei levéltára*. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közléteszi W. Kovács András. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. Kolozsvár, 2006). A kötet munkatársainak és további neves medievistáknak a bevonásával 2004. október 20-21-én Kolozsváron konferenciát rendeztünk, „Erdély a magyar

középkorkutatásban” címmel. A konferencián elhangzott előadások szövege az Erdélyi Múzeum 2005:3-4 számában jelent meg.